

Than Károly emlékezete.

Emlékbeszéd tartotta Schwicker Alfréd 1910. október 31-én.

A mult nyár elején volt két éve, hogy Than Károly elköltözött körünkből életének 74 ik évében; letűnt örökre a természettudományi kutatásnak és oktatásnak pályájáról, a melyen sok évtizeden át büszkeségünkre, lankadatlan buzgalommal, maradandó sikerrel működött. És most amikor a pozsonyi orvos-természettudományi társulat mai közgyűlésén megnyilhatott az alkalom, ezen igazi érdemekben tartalmas életen ismét végig pillanthatni, mély elszomorodással érezzük mindannyian újra, mily súlyos veszteség érte, nemcsak szerény egyesületünket tiszteleti tagjának elhunytával, hanem hazánk tudományos életét mindenek előtt. A veszteségen érzett fájdalomkat mintha még növelné azon aggodalom, hogy kultur-életünkben támadt, végzet okozta űrt, egy még bizonytalan jövő, tán nagykesőre fogja ismét betölteni.

Than Károly áldásos tudományos és közművelődési tevékenységét a mult század 60-as éveinek elején kezdte meg, amikor még fiatalon, 28 éves korában, Bécsben, Heidelbergben és Párizsban ernyedetlen szorgalommal, alapos és komoly tanulmányoknak szánt tanulóéveit befejezve a pesti egyetemi tanszékre került, hogy itt egész életét a tudományos kutatásnak és oktatásnak szentelje.

A nyugati művelődés hódító tudományos eszméitől eltelve, a szakavatott biztonságával, öntudatával és a szívós lelkesedés dús energia tartalmával jött vissza hazájába, ébredő kulturánk javára; szerencsés körülmények között, mert rokonérzésű tudós munkatársak közreműködésével, nemkülönben a kor követel-

ményeit felismerő és előrelátó államférfiak támogatásával. nemes törekvései elé tornyosuló akadályokat csakhamar legyőzhette és az amaz időkben megindult nagy lendület a célba vett kulturmunkát megindithatta.

A természettudományi érzék és érdeklődés felébresztése s élesztése, az igazi tudományos szellem fejlesztése és terjesztése; a rögös talajt előkészíteni, hogy a beléje vetett termő mag kikelhessen, gyökeret verhessen és gyümölcsöző fává iznosodhassék — ezen úttörő munkában látjuk kezdettől fogva, társai között első helyen Than Károlyt.

A természet megismerését, az előrehaladást célzó exakt kutatás győzedelmes vívmányait meghonosítani úgy, hogy nemzete tápláló vérévé áthasonuljon, tartotta mindvégig legszentebb feladatának és kulturéletünk kifejlődésének oly súlyos viszonyok között mutatkozó eredményeiben neki bizonyára tekintélyes része volt.

Ezen munkásságában támogatta magas színvonalú műveltsége, kemény munkával szerzett, fegyelmezett gondolkozása, rendszeresítő és józan ítélő képessége, de mindezek felett didaktikai tehetsége.

Áldásos működésének súlypontját, sikereinek nemesértelmű népszerűségét az ismeretterjesztés, különösen a felső oktatás terén találjuk, az egyetemi tanszéken és a chemiai laboratóriumban, ahol a tudás gyarapítását, a kutatás módszereinek megismertetését páratlan kötelességérzéssel végezte.

Mindenekelőtt legfőbb gondja volt tanszékét felszerelni úgy, hogy azt a kísérleti kutatást eredményesen előmozdithassa, mely a természettudományok sikereinek nélkülözhetetlen alapja, mert ebből fakadnak ki világgá a modern kulturéletet fejlesztő és irányító ismeretek.

Ezen törekvését csakhamar siker koszoruzta, mert már 1872-ben nyílt meg a tervei alapján készült első egyetemi chemiai intézet, azon időben elsőrangú modern berendezésével, tágas tantermevel, mely a tanulók évről-évre növekedő számát kényelmesen befogadhatta. Ezen intézetben, hosszú ideig mintaképe számos külföldi, azonos célokat szolgáló épületeknek, tanította több mint 30 évig Than Károly, az orvosi és gyógyszeri pályára lépő ifjak ezreit és vezette be a chemiai buvárokodás

szigorúbb módszereibe a szakma iránt érdeklődőket. A nagy-érdemű tudós kiválóan az oktatás terén kereste és érte el sikereinek javarészét; s úgy látszik, hogy ezekben talált elméje és kedélye kielégítést.

Nemzedékek magasabb szellemi életét gazdagítani, szellemi tőkét gyarapítani, egy hosszú életpályán ily önzetlen fáradozásnak élni, volt nemes ambíciója és azt a letisztult gondolkodást, azt a megnyugvást, mely élte alkonyát bearanyozta a munkában és kötelességteljesítésben letelt életjutalmának tekintette, melyet minden más külső, zajos siker és megtiszteltetés fölé helyezett.

Meghatottsággal gondolok vissza mindig azon mély benyomásra, melyet éreztem, amikor Than Károly szigorú pontossággal belépett a tanterembe és közel 300 hallgató, mély csendben, tiszteletteljesen, bizonyos elfogadással kelt fel a csendes és szerény komolysággal belépő tanárt fogadni, nesz-telenül figyelve azután a szigorú szakszerűséggel előadott, tanulságos kísérletekkel támogatott fejtegetéseire. A szemléleti oktatást szolgáló egyszerű, keresetlen, de meggyőző és emlékezetbe vésődő segédeszközök kieszelésében valóságos mester volt. Az előadásokra a legnagyobb gonddal és körültekintéssel készült. Az előadást megelőző órában dolgozó szobája zárva volt, akkor senkit nem fogadott. Ha megjelent pontban 9-kor, derüs, jóságos tekintetével a tanteremmel szomszédos előkészítőben, az akadémiai negyedórában meggyőződött könyörtelen alaposággal, hogy rendben van-e minden a megnyitandó előadásra. Nagyon haragos lehetett, ha valamiben az előadás sikerét veszélyeztetve látta.

A lelki ismeretesség, a tanítónak legszebb erénye ő benne valóban testté lön.

Egyéniségének varázsa még fokozottabb mértékben nyilvánult a laboratoriumi dolgozó helyiségekben, melyeknek látogatására minden szabad idejét szentelte, oktatva, buzdítva és minden iránt lekötő módon érdeklődve.

A személyes érintkezés közvetlenségében kilépett különben sajátos tartózkodásából és ha egy probléma vagy valamely nevezetesebb eredmény lekötötte figyelmét sok élvezetes, ismeret-szerzésben gazdag órának emlékét hagyta reánk.

A tudomány szeretete hevitette és mindig éber vágya volt ezt a szeretetet átültetni tanítványaiba. Ezt nevezte igazi filozofiának, mely magában hordja jutalmát és ha nem is nekünk közvetlenül, de közvetve az emberiségnek mindenesetre meghozza majd a hasznot.

A tudományos munka jutalma a kutatáson érzett tiszta öröm ebből fakad, azon vágy, mely bennünket az ismeretlen kifürkészése felé vezet, elődeink tapasztalatait felhasználva, ismeretszerzésre, megismerésre ösztönöz, saját tökéletesedésünk és utódaink javára.

A tudományos buvárkodás kulturális értéke és jelentősége a tudományos elvek haladásában van.

A tudományos előrelátás értékesítése az életben a gyakorlat emberének törekvése és munkája; így származnak tudományos megismerésekből egész társadalmi életünket átformáló felfedezések és találmányok.

Ilyen természetű fejtegetésekkel, melyek néha aprólékos laboratoriumi munkálatokhoz fűződtek, tudta Than Károly fáradhatatlan buzgalommal a tudomány iránti szeretetet gerjeszteni, éleszteni és lelkesedést kelteni, szóval a tudományos filozofiai szellemet ébreszteni. A tanítványnak ily irányu és ily természetű befolyásolása a tanító mesternek legszebb hivatása és ebben rejlik az igazi egyetemi tanításnak teremtő ereje.

Az új nemzedékek tudományos nevelője, életének egyenletességével, zavartalan egyensúlyával és harmóniájával az életbölcséségnek is tanító mestere volt.

Nem túlozok, ha azt vallom, hogy munkásságban és kötelességtudásban eltelt élete egy nagy tanítás példája.

Hosszú tanító pályájának becses tapasztalatait élte alkonyán a chemiai ismeretek rendszeres összefoglalásában „a kísérleti chemia alapjai“ című, két kötetben megjelent munkájában maradandóan értékesítette. Ezen munka terve és szerkesztése egy évtizeden át foglalkoztatta, ehhez hangyaszorgalommal gyűjtötte és rendezte az anyagot. A mikor a 90-es évek végén régen bántó fülbaja elhatalmaskodott, a szóbeli tanítástól vissza-vissza vonult és egészen e munka megírásán fáradozott.

A tervbe vett befejező harmadik kötet kiadásában megátolta őt a halál. A megjelent két vaskos kötet a chemiai irodalom legjobb kézikönyvei közé sorolható.

Tüllépném nagyon megemlékezésem szűkre szabott keretét, ha Than Károly sokoldalú speciális kutatásainak eredményeit és jelentőségét felsorolnám. Csak érintem, hogy tudományos vizsgálódásainak tere, azon határszéleken volt, a hol chemia és fizika találkoznak és mely határok azóta mindinkább tágultak a tudomány vizsgáló szeme előtt, egy egészen új tudományok körvonalait mutatva. Than Károly buvárokodásai ezen a téren, több ízben vitás tudományos problémák megfejtésében döntő befolyással voltak.

Szerény megemlékezésemet Than Károly azon szavaival zárom, melyeket a tud. Akadémián Viktor Regnault tisztelt tanítójának emlékezetére mondott és melyekkel tulajdonképen önmagát jellemezte:

„Nem tartozott azok közé, kik olcsó dicsőségre törekzenek; ha meg volt győződve arról, hogy az út, mely a való igaz felismerésére vezet, csak a göröngyösebb lehet, úgy habozás nélkül ezt választotta s nemes ambíciója abban talált kielégítést, ha az igaz keresésének útjában álló akadályokat, bár fárasztó munka és önfeláldozással, de le tudta győzni. Szóval élete, az emberiség és hazája legfőbb javaiért az igaz felismerésének érdekében átélt nemes küzdés volt.“
